

İKLİM DEĞİŞİKLİĞİNE BAKIŞ

Nilgün Ercan

Kimya Mühendisleri Odası Enerji Komisyonu Üyesi

Son yıllarda dünyada en çok öne çıkan konulardan biri haline gelen iklim değişikliği, ülkemizde önce, ağırlıklı olarak “Türkiye’nin Kyoto Protokolü’nü imzalayıp imzalamaması” konusu etrafında, bir başka deyişle daraltılmış bir şekilde gündeme geldi. Kaldı ki Kyoto’nun imzalanması ve imzalanmaması yönünde görüş beyan edenlerin de kendi içlerinde farklı gerekçeleri bulunmaktaydı. Bu süreçte Kyoto Protokolü’nün iklim değişikliğine çözüm getirip getirmeyeceğinin pek de dikkate alınmadığı gözlenirken, Kyoto’ya taraf olmak gerekliliğinin, AB müzakerelerinde önümüze bir koşul olarak getirilmesi, konunun başta medya olmak üzere bazı kesimlerce öne çıkarılan yanı oluyordu.

Bilindiği üzere, Rusya’nın imzalaması sonrasında 2005 yılında yürürlüğe giren Kyoto Protokolü, taraf olan 36 sanayileşmiş ülkenin sera gazı emisyonlarını 2008-2012 döneminin sonuna kadar 1990 seviyesinin en az yüzde 5 altına çekmesi yönünde bir anlaşma olup, 15 AB ülkesi için bu hedef yüzde 8’dir. Kyoto Protokolü’nde taraf olan ülkelerin, Almanya, İngiltere gibi ülkeler dışında, sera gazı emisyonları konusunda taahhütlerini yerine getirmekten uzak oldukları artık açıkça dillendirilmektedir.

Dünya Bankası’nın “Little Green Data Book 2007” adlı yayınına göre, küresel karbondioksit emisyonları 1990-2003 yılları arasında yüzde

16 artmış, aynı dönemde ABD karbondioksit emisyonlarını yüzde 20, Japonya ise yüzde 16 oranında arttırmıştır.¹ Bu oran Çin’de yüzde 73, Hindistan’da yüzde 88 olmuştur. Bu arada, Çin’in ABD’yi geçerek en fazla sera gazı yayan ülke haline gelmek üzere olduğuna dair yorumlar da yapılmaktadır. Ancak bu yüksek artış oranlarına karşılık, kişi başına düşen karbondioksit emisyonlarına bakıldığında, bu miktar ortalama olarak bir Çin yurttaşı için bir ABD’linin yüzde 16’sı, bir Hindistan yurttaşı için ise sadece yüzde 6’sı kadardır.

AB ülkeleri de Kyoto hedeflerini tutturılmaktan uzak görünmektedir. AB-15 ülkeleri, Kyoto Protokolü’ne göre 2008-2012 döneminde 1990 yılındaki sera gazı emisyonlarına kıyasla yüzde 8’lik azaltım hedefine karşılık, 2005 yılında ancak yüzde 2 azaltıma sağla-

mışlardır. 1990-2005 yılları arasında İspanya sera gazı emisyonlarını yüzde 52.3, Portekiz yüzde 40.4 arttırmıştır.² Sadece eski SSCB sınırları içindeki ülkeler ile Doğu Avrupa ülkelerinde 1990’lı yıllardaki resesyon nedeniyle sera gazı emisyonları büyük ölçüde düşmüştür. Ayrıca Kyoto’nun karbon vergisi, karbonticareti gibi piyasa temelli çözümlerinin sera gazlarının azaltımına ne kadar katkı sağlayacağı da sorgulanmaya muhtaçtır.

Artık dünyada 2012’de bitecek olan Kyoto’nun sonrasında ne olacağının tartışmaları yapılmaya başlanmıştır. “Kyoto sonrası dönem”de Kanada, Fransa, Almanya, İtalya, Japonya, Rusya, İngiltere ve ABD’den oluşan G8 ülkeleri ile Brezilya, Çin, Hindistan, Meksika ve Güney Afrika’dan oluşan beş büyük gelişmekte olan ülkenin ne yapacağı önem kazanmaktadır.

¹ BM İDÇS’nin 1990-2004 dönemini gösteren 19.10.2006 tarihli Raporu’na göre, ABD’nin karbondioksit salımı % 19.6, sera gazı salımı % 15.8, Japonya’nınkiler ise sırasıyla %12.4 ve % 6.5 artmıştır.

² Annual European Community greenhouse gas inventory 1990-2005 and inventory report 2007

Ağustos ayının sonunda Viyana'da yaklaşık 1000 delegenin katılımıyla toplanan İklim Değişikliği Görüşmeleri'nde, Kyoto sonrası için sanayileşmiş ülkelerin sera gazı emisyonlarını 2020 yılına kadar 1990 seviyesinin yüzde 25-40 altına çekmeleri konusunda bağlayıcı olmayan karar alınmıştır. Bu kararın, Aralık ayında Bali'de toplanacak olan İDÇS Taraflar Konferansı'nı, 2009 yılının sonuna kadar oluşturulması beklenen yeni küresel anlaşma konusunda olumlu yönde etkilemesi beklenmektedir. ABD ise Konferansın ilgili oturumuna katılmamış, Başkan Bush gelecekteki azaltımların ne olacağı konusunu ayrı olarak görüşmek üzere, sera gazı yayan belli başlı ülkeleri 27-28 Eylül'de Washington'da toplantıya çağırıştır.

Küresel sera gazı emisyonlarının yaklaşık dörtte birinden sorumlu olan ve ekonomik gelişmesini engelleyeceği gerekçesiyle Kyoto'ya taraf olmayan ABD, emisyonlarını arttırmaya devam etmektedir. Aynı zamanda dünyanın petrol ve doğalgaz gibi fosil yakıt rezervlerince zengin bölgelerinde, ülkelerin var olan sınırlarının değiştirilmesine kadar giden Büyük Ortadoğu Projesi gibi hamlelerle bu kaynakların kontrolünü de ele geçirme stratejisini savaş gibi her yönüyle "kirli" bir yöntemle hayata geçirmek peşindedir.

Böylesine bir tabloda, konu sadece küresel sera gazı emisyonlarının düzeyinin geriye çekilmesi açısından değerlendirilirse, ABD'nin taraf olmadığı bir durumda, diğer ülkelerin emisyonlarını azaltmasının, küresel iklim değişikliğini önlemek için yeterli olmayacağı açıktır. Eğer konu insanlık alemine karşı sorumluluk ve bütünsel olarak dünya kaynaklarının korunması noktasında ele alınacaksa, o takdirde ülkeler arası gelişme ve kalkınma farklılıklarının da, bu alandaki adaletsizliğin de, savaşın da küresel çevre sorunları karşısında alınacak tavrın bir parçası olması, ayrıca mevcut refah anlayışı ve tüketim kalıpları ile piyasa bazlı çözüm önerilerinin sorgulanması, yani konunun "siyasal" boyutunun

öne çıkması gerekmektedir. Öte yandan ülkemizde sera gazı emisyonlarından büyük ölçüde sorumlu olan enerji sektöründe enerji verimliliğinin iyileştirilmesi, enerji ihtiyacının karşılanmasında yenilenebilir enerji kaynaklarından daha anlamlı katkılar sağlanması, teknolojik gelişmelerin değerlendirilmesi, birileri bunu istediği için değil, kendi ihtiyaçlarımız açısından zaten ihmal edilmemesi gereken alanlardır.

Burada bir not olarak eklemekte yarar olabilir; bilindiği üzere son aylarda iklim değişikliği, büyük kentlerimizde yıllardır belediye yönetiminde bulunan kadrolar tarafından yaşanan su kıtlığının gerekçesi olarak sunulmakta ve medyanın da katkılarıyla kamuoyu yanıltılmaktadır. İklim değişikliği kısa sürede ortaya çıkan ve kısa süreli verilerle saptanan bir olgu değildir. Diğer yandan özellikle nüfus artışı yüksek olan kentlerimizin su ihtiyacının karşılanması için gereken yatırımlar da günlük bir konu değildir; bu yatırımlar planlama ve uzun süre gerektirdiklerinden uzun vadeli programlara dayalı olarak yürütülmek zorundadır. Hal böyle iken karşı karşıya kalınan sıkıntıları "küresel ısınma"ya bağlamak, söz konusu Belediye Başkanları tarafından yerine getirmedikleri sorumluluklarını, gereksiz harcamalarını, buna karşılık zamanında yapmadıkları temel yatırımları, planlamadan uzak, halkın ihtiyaçlarını dikkate almayan, rant temeli üzerinde şekillenen belediyeçilik anlayışlarını gözden kaçırmaya çalışmak anlamına gelmektedir.

Konunun önemle üzerinde durulması gereken yanı, "iklim değişikliğinin etkilerine karşı Türkiye'nin ne yapması gerektiğidir." İklim değişikliği konusunda oluşturulan senaryolara ve çalıştırılan modellere göre Türkiye'nin de içinde bulunduğu Akdeniz Havzası etkilenecek bölgelerden biri olarak görünmektedir. Bu anlamda ülkemizin değişik yörelerinde kuraklık, hatta çölleşme yaşanacağı öngörülmektedir. Su kaynaklarımızın, tarımsal üretkenliğimizin, ormanlarımızın etkilenmesi, ekolojik dengenin bozulması nedeniyle sağlık

sorunlarının, sosyal sorunların ortaya çıkması söz konusudur. Ülkemizde bugüne kadar, iklim değişikliği söz konusu olmasa bile, plansız arazi ve su kullanımı, tarım arazilerimizin, ormanlarımızın rant amacıyla yapılaşmaya açılması gibi uygulamalarla karşı karşıya olduğumuz bir gerçektir. İklim değişikliğinin etkilerinin, zaten varolan bu sorunlarla birlikte katlanarak artması ve krize dönüşmesi riski vardır.

Gerek sera gazı emisyonlarının azaltılmasının, gerekse iklim değişikliğinin etkilerine karşı alınacak önlemlerin, sektörler arası karşılıklı ilişkilere ve etkileşimlere açık, bir bütün olarak ele alınması gereken konular olduğu unutulmamalıdır. Örneğin enerji, sera gazı salımlarından birinci derecede sorumlu olan bir sektör olarak öne çıkmaktadır. Ancak enerji temini de iklim değişikliğinin yarattığı etkilerden payını alacaktır. Özellikle su veya yağış rejimlerinin değişmesi hidrolik kaynaklarımızı etkileyebilecektir. Fosil yakıtı dayalı santrallerimizde da soğutma suyu sorununa karşı dikkatli olmak gerekmektedir.

Bu ve benzeri örnekler bize iklim değişikliğinin, sektörlerin karşılıklı etkileşimleri dikkate alınarak, öncelikle kalkınma planları ile bütünleştirilmiş bir şekilde, makro planların, sektörel politikaların/stratejilerin içselleştirilmiş bir parçası olarak ele alınması gerektiğini göstermektedir. Ancak bunun da ötesine geçilmeli, genel söylemlerle yetinilmemeli, bu konudaki ihtiyaçlarımız, eksikliklerimiz, yapılması gereken bilimsel araştırmalar, spesifik alanlara odaklanarak çıkarılmalı, bunun için her türden kaynağımız etkin bir şekilde kullanılmalıdır. Bu anlamda iklim değişikliği ve etkilerine karşı alınacak önlemler konusunda yönetim olgusu, yönetim olgusunun bir parçası olarak da planlama kaçınılmaz olarak öne çıkmaktadır.

Bu yönleriyle iklim değişikliği, öncelikli olarak ülkemizdeki kamu yönetiminin etkin ve müdahil olması gereken bir alandır. Ancak uzun yıllardır hakim olan yeni liberal poli-

tikalar nedeniyle kamu yönetiminde olması gereken bütünsel kavrayış önemli ölçüde geriletilmiştir. Konunun sorgulanması gereken bir diğer önemli boyutu, iklim değişikliğinin etkilerine karşı piyasa bazlı yaklaşım ve çözümlerle ne kadar etkili ve zamanında önlem alınabileceği konusudur. “Piyasayı yücelten” her türlü ideolojik ve siyasal söyleme rağmen piyasa bazlı önlemlerin kaynakların israf olmasına, bu arada önemli bir kaynak olan “zaman”ın boşa geçirilmesine neden olduğu çeşitli örneklerle yaşanmaktadır. Ayrıca “piyasa” bazlı yaklaşım bütünlük yerine “parçacı” yaklaşımı temel aldığından ve piyasa anlayışı nedeniyle “planlama” kavramı geriletildiğinden, ülkemizdeki kamu yönetimi önemli zaafırlar yaşamaktadır. Zamanında alınmayan önlemlerin faturası, sonuçta gerek dünyada gerekse ülkemizde kuşkusuz ki ekonomik ve sosyal olanakları en kısıtlı, en yoksul kesimlere çikacaktır.

Sonuç olarak, iklim değişikliği ile ilgili temel bir konunun bir kez daha altının çizilmesi gereklidir. Oregon Üniversitesi Sosyoloji Profesörü ve Monthly Review Dergisi Editörü John Bellamy Foster’in eleştirisi yüklü şu ifadesi, sistemin iklim değişikliğini ve karşı önlemleri ele alış tarzını, bir anlamda çözümsüzlüğünü de oldukça iyi özetlemektedir:

“Amaç kuşkusuz gezegenin korunmasıdır; ancak aynı zamanda kapitalizmin de tamamen muhafaza edilmesi şartı ile...”³

Bir diğer deyişle, hem meta ekonomisinin sınırsız şekilde büyümesi, var olan tüketim kalıplarının, güç ve sınıf ilişkilerinin korunması beklenmekte, hem de iklimin kararlı olması istenmekte, buna uygun çözümler üretilmeye çalışılmaktadır. Bu nedenle, iklim değişikliğinin ve etkilerine karşı getirilen önlemlerin, özenle politikadan ayrıştırılarak, salt teknokratik bir mesele şeklinde ele alınmasına müsaade edilmemesi de önemli bir sorumluluk olarak görünmektedir. ■

³ John Bellamy Foster, “A New War on the Planet?” The Independent, 8.06.2007

